

Рецензія

**доцента кафедри оздоровчо-рекреаційної рухової активності
Національного університету фізичного виховання і спорту України,
кандидата наук з фізичного виховання і спорту, доцента КОВАЛЬОВОЇ
Наталії Володимирівни на дисертаційну роботу ГУЛЮК Надії Олегівни
«Організаційно-методичні засади адаптивного фізичного виховання
дітей 5-6 років із затримкою мовленнєвого розвитку», подану на
здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 017 Фізична
культура і спорт
з галузі знань 01 Освіта / Педагогіка**

Актуальність обраної теми зумовлена критичною необхідністю пошуку ефективних шляхів корекції психофізичного розвитку дітей дошкільного віку в умовах зростання кількості порушень мовленнєвого розвитку. В умовах сучасних викликів, зокрема тривалого впливу стресогенних чинників воєнного стану, діти 5–6 років із затримкою мовленнєвого розвитку (ЗМР) являються однією з найбільш вразливих категорій. Поєднання несприятливого екологічного середовища, соціальної напруженості та дефіциту цілеспрямованої рухової активності призводить до стрімкого зниження функціональних резервів організму, затримки формування рухових навичок та поглиблення когнітивних розладів.

Важливість розв'язання цієї проблеми підкреслюється стратегічними державними ініціативами, зокрема Національною стратегією зі створення безбар'єрного простору в Україні та законами щодо інклюзивної освіти. Ці ініціативи акцентують увагу на необхідності використання засобів фізичного виховання як доступного та дієвого інструменту корекції особливих освітніх потреб. Проте, попри загальну спрямованість державної політики на інклюзію, механізми цілеспрямованої корекції стану саме дітей із ЗМР засобами адаптивного фізичного виховання (АФВ) залишаються недостатньо розробленими в аспекту міждисциплінарної взаємодії.

Наявні наукові праці здебільшого розглядають фізичний розвиток та логопедичну корекцію як окремі напрями, проте вони не враховують

кумулятивний ефект поєднання специфічних координаційних навантажень та психорегулюючих технік для стимуляції мовленнєвих центрів. Наукова та практична значущість дослідження полягає у створенні цілісної системи АФВ, яка б інтегрувала розвиток дрібної і загальної моторики з корекцією мовленнєвих порушень у єдиний педагогічний процес.

Відтак, дослідження особливостей використання адаптивного фізичного виховання для дітей із ЗМР є своєчасним і необхідним для розробки науково обґрунтованих програм, що забезпечують синергію фізичного зміцнення та мовленнєвого розвитку, сприяють ефективній підготовці до школи та підвищенню якості життя дитини в умовах сучасних освітніх викликів.

Зв'язок роботи з науковими планами, темами. Дисертаційна робота виконана відповідно до Плану науково-дослідної роботи Національного університету фізичного виховання і спорту України на 2021–2025 рр., згідно з темою кафедри теорії і методики фізичного виховання 3.3 «Удосконалення системи педагогічного контролю фізичної підготовленості дітей, підлітків і молоді в закладах освіти» (номер державної реєстрації 0121U108938). Роль автора як співвиконавця теми полягала у теоретичному обґрунтуванні та експериментальній перевірці комплексної програми адаптивного фізичного виховання дітей 5–6 років із затримкою мовленнєвого розвитку.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Достовірність отриманих результатів підтверджується обраною методикою організації педагогічного експерименту. Отримані дисертанткою наукові положення та висновки підтверджені шляхом математичної обробки та статистичного аналізу, що забезпечує їх обґрунтованість і достовірність.

Результати дисертаційної роботи мають об'єктивний характер, спираються на достатню кількість дослідницького матеріалу, отриманого завдяки використанню комплексу інформативних методів, котрі відповідають поставленій меті та завданням дисертації. Отримані показники обчислені з використанням методів математичної статистики. Позитивної оцінки

заслугує оформлення результатів дослідження, логіка викладу матеріалу та алгоритм наукового пошуку. Висновки впливають зі змісту дисертаційної роботи, їх об'єктивність і новизна не викликають сумніву. Дисертація характеризується належним розкриттям досліджуваної проблеми, самостійністю у підходах до їх висвітлення.

Наукова новизна отриманих результатів полягає у тому, що дисертанткою:

– вперше обґрунтовано та реалізовано комплексну програму адаптивного фізичного виховання дітей 5–6 років із затримкою мовлення, що інтегрує розвиток фізичних якостей, мовленнєвих компетентностей, когнітивних та аналітико–синтетичних здібностей. Програма забезпечує комплексну корекцію психофізичного розвитку старшого дошкільного віку із ЗМР та створює умови для їхньої фізичної, психоемоційної та соціальної адаптації;

– вперше проведено системне дослідження фізичного розвитку дітей із ЗМР, яке охопило антропометричні показники, індекси тілобудови (ІМТ, Пін'є, Ерісмана). Встановлено загальну тенденцію до дисгармонійності розвитку, що обґрунтовує необхідність індивідуалізованого підходу в програмі адаптивного фізичного виховання;

– вперше інтегровано комплексну діагностику мовленнєвої, рухової та когнітивної сфер, що дозволило виявити взаємозв'язок між розвитком мовлення та аналітико–синтетичних операцій ($p < 0,05$), підтверджуючи необхідність комплексного підходу до корекційної роботи з дошкільникам із ЗМР;

– вперше побудовано регресійні моделі (GLM) для прогнозування мовленнєвого розвитку, які виявили статистично значущий вплив фізичних та когнітивних показників. Це дозволяє прогнозувати ефективність корекційної роботи та оптимізувати індивідуальний підхід до дітей із ЗМР;

– підтверджено положення про те, що підвищення рухової активності сприяє підвищенню рівня здоров'я дошкільнят, про роль позитивної мотивації у формуванні звички регулярно займатися фізичними вправами;

– доповнено інформацію щодо необхідності та доцільності підвищення спеціальних знань у фахівців для роботи з дітьми з емоційно-вольовими порушеннями, організації консультативно-просвітницької роботи серед батьків, підвищення їх педагогічної грамотності у питаннях здоров'я збереження;

– науково доповнено існуючі підходи до адаптивного фізичного виховання шляхом включення міждисциплінарної взаємодії фахівців (вихователів, музичних керівників, практичного психолога, вчителя-дефектолога, вчителя-логопеда, інструкторів з фізичної культури), ігрових, сенсомоторних та мовленнєвих вправ, а також поступового ускладнення завдань, що забезпечує одночасний розвиток фізичних, психомоторних та мовленнєвих компетентностей дітей.

Практична значимість роботи полягає у розробці та впровадженні організаційно-педагогічних умов реалізації авторської програми адаптивного фізичного виховання, що підтвердило ефективність застосування інтегрального підходу у використанні засобів фізичного виховання для дітей старшого дошкільного віку із затримкою мовленнєвого розвитку. Доведено сприяння формуванню мовленнєвої компетентності дітей з урахуванням індивідуальних особливостей. Сформульовані в дисертації висновки і пропозиції були впровадженні до навчально-методичних матеріалів навчальних дисциплін «Фізичне виховання в системі освіти та виробничій сфері в різні вікові періоди», «Методика занять фізичним вихованням з учнями з ослабленим здоров'ям» освітнього процесу здобувачів вищої освіти Національного університету фізичного виховання і спорту України, а також у практичну діяльність закладів дошкільної освіти, про що свідчать відповідні акти впровадження. Основні положення, висновки та результати дослідження впроваджено:

- в освітній процес підготовки здобувачів вищої освіти Національного університету фізичного виховання і спорту України в начальний курс дисципліни «Фізичне виховання в системі освіти та виробничій сфері в різні вікові періоди» (акт впровадження від 01.09.2025 р.);
- в освітній процес підготовки здобувачів вищої освіти Національного університету фізичного виховання і спорту України в начальний курс дисципліни «Методика занять фізичним вихованням з учнями з ослабленим здоров'ям» (акт впровадження від 01.09.2025 р.);
- в освітньо–виховний процес закладів дошкільної освіти (ясла–садок) комбінованого типу № 779, № 270, № 652 Дарницького району м. Києва для вдосконалення процесу адаптивного фізичного виховання для дітей 5–6 років із затримкою мовленнєвого розвитку (акти впровадження від 02.06.2025 р.);
- в роботу закладу дошкільної освіти (ясла–садок) № 805 Дарницького району м. Києва (акт впровадження від 02.06.2025 р.).

Оцінка змісту дисертації та її основних положень. Зміст роботи (анотація, вступ, п'ять розділів, висновки, список використаних джерел, додатки) представлено з урахуванням сучасних вимог. Зміст дисертації ГУЛЮК Надії Олегівни є логічно структурованим, методологічно обґрунтованим і повністю відповідає заявленій темі. Дослідження охоплює актуальну проблему організаційно-методичних засад адаптивного фізичного виховання дітей 5-6 років із затримкою мовленнєвого розвитку.

У вступі обґрунтовано актуальність теми дослідження, сформульовано наукове завдання; вказано зв'язок дисертаційного дослідження з науковими планами, темами; розкрито науковий апарат дослідження: мета, завдання, об'єкт, предмет, методи дослідження; визначено наукову новизну, практичну значущість; наведено дані про особистий внесок здобувача, апробацію та впровадження отриманих результатів, подано інформацію про публікації, структуру та зміст роботи.

Перший розділ **«Теоретичні засади адаптивного фізичного виховання дітей 5-6 років з порушенням мовленнєвого розвитку в закладах дошкільної**

освіти» присвячений теоретичному аналізу сучасного стану адаптивного фізичного виховання дітей дошкільного віку із затримкою мовленнєвого розвитку (ЗМР) в умовах закладів дошкільної освіти. Розкрито сутність поняття «адаптивне фізичне виховання» як інноваційного напрямку, що інтегрує фізичну культуру, корекційну педагогіку та медицину для соціальної адаптації осіб з особливими освітніми потребами.

Визначено особливості психомоторного, когнітивного та мовленнєвого розвитку дітей 5–6 років, а також встановлено взаємозв'язок між порушеннями артикуляції та дефіцитом загальної і дрібної моторики. Досліджено статистичні дані та наукові підходи щодо зростання кількості дітей із мовленнєвими порушеннями в Україні, зокрема під впливом негативних чинників воєнного стану. Здійснено аналіз теоретико-методичних засад побудови програм фізичного виховання, спрямованих на корекцію психофізичного стану дошкільнят. Представлено сучасні оздоровчі технології (ігротерапія, сенсомоторні вправи, логоритміка) та обґрунтовано доцільність міждисциплінарної взаємодії фахівців у процесі фізичного виховання.

У дисертації детально проаналізовано сучасні фахові дослідження українських та зарубіжних науковців, які дозволили автору роботи здійснити об'єктивні наукові узагальнення та визначити проблемне поле дослідження. Список використаних джерел містить 239 найменувань.

Другий розділ «**Методи та організація дослідження**» містить детальний опис методів, етапів та організації дослідження. Для реалізації поставлених у дисертаційній роботі мети і завдань автор використовувала комплекс методів дослідження, зокрема: теоретичний аналіз, узагальнення та систематизацію даних науково-методичної літератури — з метою теоретичного обґрунтування проблеми і дослідження вивчення об'єкту дослідження, узагальнення сучасних підходів до адаптивного фізичного виховання дітей старшого дошкільного віку із затримкою мовлення, систематизації класифікації мовленнєвих порушень у закладах дошкільної освіти та аналізу ефективних методик корекції мовленнєвих і психомоторних порушень; метод вкопіювання із медичних карт — для

виявлення початкового рівня фізичного, психічного здоров'я дітей старшого дошкільного віку із затримкою мовлення які є вихованцями закладів дошкільної освіти комбінованого типу м. Києва; антропометричні методи — для оцінки показників фізичного розвитку дітей 5–6-го років життя – довжини тіла, маси тіла, обхват грудної клітки та розрахунку індексів тілобудови (ІМТ, Рорера, Пін'є, Ерісмана); психодіагностичні методи — для комплексного вивчення структурних компонентів мовленнєвої діяльності та пов'язаних із нею когнітивних і сенсомоторних функцій дітей 5–6 років із затримкою мовленнєвого розвитку; соціологічні методи та метод експертної оцінки — для виявлення оцінки життєвих проявів характеру дітей, їхньої поведінки у різних ситуаціях із точки зору основних властивостей нервової системи; педагогічні методи (спостереження, тестування, експеримент) — для оцінки фізичної підготовленості та оцінки впливу програми адаптивного фізичного виховання на мовленнєвий і психічний розвиток дітей; моделювання й прогнозування — для оцінки впливу корекційної програми на показники розвитку дітей із затримкою мовлення та встановлення взаємозв'язків між руховими якостями, мовленнєвим розвитком, когнітивними функціями та властивостями нервової системи за допомогою GLM-моделей; методи математичної статистики — для аналізу, інтерпретації отриманих експериментальних даних та статистичного обґрунтування сформульованих висновків.

До дослідження було залучено 60 дітей старшого дошкільного віку, з них $n=14$ дівчат та $n=46$ хлопців.

Третій розділ **«Характеристика стану фізичної, мовленнєвої та рухової сфери дітей старшого дошкільного віку з порушенням мовлення»** представлено детальний аналіз вихідного рівня фізичного розвитку, соматичного стану, показників фізичної підготовленості та особливостей мовленнєвого розвитку дітей 5–6 років.

Проаналізовано морфофункціональні показники, що засвідчило специфічні особливості тілобудови досліджуваного контингенту: за індексом Пін'є у 86,7% дітей виявлено астенічний тип конституції, що вказує на слабкий

фізичний розвиток. Оцінка за індексом Рорера підтвердила гармонійність розвитку лише у 18,3% дітей, тоді як у більшості зафіксовано низькі показники міцності статури. Дослідження функціонального стану дихальної системи (індекс Скібінської) виявило переважання рівнів «нижче середнього» та «низький», що свідчить про недостатні резервні можливості організму.

За результатами тестування фізичної підготовленості встановлено суттєве відставання дітей із ЗМР від вікових норм, особливо у показниках координаційних здібностей, спритності та статичної рівноваги (тест Ромберга), де низький рівень продемонстрували понад 60% вихованців.

Оцінка мовленнєвої сфери дозволила класифікувати рівні розвитку дихання, темпо-ритмічної сторони мовлення та фонематичного слуху, де у більшості дітей зафіксовано початковий та середній рівні. Визначено, що найбільш критичними є показники складової структури слова та артикуляційної моторики.

За допомогою статистичного моделювання встановлено пряму залежність між рівнем розвитку дрібної моторики, координації та станом мовленнєвої функції. Це дозволило автору обґрунтувати необхідність інтегрованого підходу в адаптивному фізичному вихованні, де рухова активність виступає як ключовий стимулятор корекції мовленнєвих порушень та загального психофізичного стану дошкільнят.

У четвертому розділі **«Ефективність програми адаптивного фізичного виховання дітей 5-6 років із затримкою мовленнєвого розвитку та організаційно-методичні умови її впровадження»** представлено результати розробки та перевірки програми адаптивного фізичного виховання дітей 5-6 років із затримкою мовленнєвого розвитку та мови її впровадження.

На основі результатів попередніх етапів дослідження дисертанткою було розроблено та впроваджено програму адаптивного фізичного виховання дітей 5-6 років із затримкою мовленнєвого розвитку, що інтегрує засоби фізичного виховання (координаційні вправи, вправи на дрібну моторику, рівновагу) із

корекційно-логопедичними технологіями (логоритміка, пальчикова гімнастика). У педагогічному експерименті взяли участь 60 дітей із ЗМР.

Ефективність програми оцінювалася за багатокритеріальною системою, що включала показники морфофункціонального стану, рівня фізичної підготовленості, а також параметри мовленнєвого розвитку (мовленнєве дихання, темпо-ритмічна сторона, фонематичний слух).

Окрему увагу приділено трансформації рухової та мовленнєвої сфер вихованців. Впровадження спеціалізованих вправ на розвиток дрібної моторики та координації у структуру занять дозволило статистично значущо ($p < 0,05-0,001$) покращити показники фізичного стану. Аналіз мовленнєвої функції підтвердив ефективність програми: в основній групі зафіксовано суттєвий приріст у показниках артикуляційної моторики та складової структури слова. За допомогою методів математичного моделювання (GLM) встановлено, що покращення координаційних здібностей на 34–42% детермінує позитивні зміни в автоматизації звуковимови.

Доведено, що розроблена комплексна програма адаптивного фізичного виховання є оптимальною у корекції психофізичних та мовленнєвих порушень у дітей старшого дошкільного віку із ЗМР.

У п'ятому розділі **«Аналіз та узагальнення результатів дослідження»** узагальнено результати дисертаційного дослідження, окреслено їх практичну і теоретичну значущість, висвітлено дискусійні питання.

Робота містить чимало нових тез і положень, значна частина яких обґрунтована, а інші окреслюють шляхи подальших досліджень. Дисертанткою показано вміння аналізувати, узагальнювати та порівнювати власні наукові результати з даними, наявними у джерелах фахової літератури та критично їх оцінювати.

На основі виконання поставлених в роботі завдань і отриманих результатів автор формулює висновки, які узгоджуються з даними, наведеними в основних розділах роботи і дозволяють судити про ступінь виконання поставлених завдань

і досягнення мети роботи. Усі положення логічно витікають із проведеного аналізу та підтверджені експериментальними даними.

Загалом, зміст дисертації засвідчує уміння здобувача критично аналізувати літературу, коректно застосовувати методи дослідження та формувати інноваційні рішення актуальних практичних проблем.

Слід відмітити чітку структуру дисертаційної роботи, логічну побудову, яка повністю відображає шляхи досягнення сформульованих автором цілей і виконання поставлених завдань.

Матеріал дисертації викладено послідовно, стиль викладення науковий, чіткий і лаконічний. Дисертація орфографічно та стилістично витримана на належному рівні. Застосована в роботі наукова термінологія є загальноновизнаною, стиль викладення результатів теоретичних і практичних досліджень, нових наукових положень, висновків і рекомендацій забезпечує доступність їх сприйняття та використання.

Відповідно до Рекомендацій МОН України №1/11-8681 від 15.08.2018 щодо запобігання академічному плагіату та його виявлення у наукових роботах дисертаційна робота ГУЛЮК Надія Олегівна пройшла антиплагіатну експертизу з використанням програми «Strike Plagiarism» та подальшим її експертним аналізом, порушень академічної доброчесності не виявлено.

Повнота викладу наукових положень, висновків та рекомендацій здобувача в опублікованих працях. Основні наукові положення дисертації опубліковані в наукових журналах та представлено в тезах на науково-практичних конференціях різного рівня. В опублікованих наукових роботах зі співавторами дисертантка брала безпосередню участь у формуванні напряму дослідження, аналізі науково-методичної літератури за темою дослідження, організації і проведенні експериментальних досліджень, аналізі та інтерпретації отриманих даних, формулюванні висновків.

Наукові результати дисертації висвітлені в 11 наукових публікаціях: 8 статей у наукових виданнях з переліку наукових фахових видань України, 3 публікації апробаційного характеру.

Зауваження та дискусійні положення щодо змісту дисертації. У цілому, зміст і оформлення дисертаційної роботи ГУЛЮК Надії Олегівни не викликають суттєвих зауважень. Разом із тим, доцільно звернути увагу на такі аспекти:

1. В роботі представлений значний обсяг використаних засобів (логоритміка, вправи на координацію, сенсорні ігри). Проте недостатньо висвітлено питання оптимального часового розподілу цих засобів у структурі одного заняття, щоб уникнути передчасного втомлення дітей із ЗМР.
2. Попри високу прикладну цінність розробленої програми адаптивного фізичного виховання (АФВ), доцільно було б чіткіше конкретизувати вимоги до кадрового забезпечення її реалізації: чи потребують інструктори з фізичного виховання додаткової логопедичної підготовки для проведення занять за авторською методикою.
3. У тексті роботи зустрічаються поодинокі стилістичні та орфографічні помилки.

У порядку дискусії варто отримати відповіді на такі запитання:

1. Яким чином розроблена Вами програма адаптивного фізичного виховання враховує можливість залучення батьків до освітнього процесу?
2. Чи передбачені Вами комплекси вправ для самостійного виконання в домашніх умовах, що не потребують спеціального спортивного обладнання чи інвентарю?

Згадані недоліки не вплинули на обґрунтованість і вірогідність основних положень, винесених здобувачем на захист, не применшують новизну, наукову та практичну значущість отриманих результатів.

Висновок про відповідність дисертації встановленим вимогам. Дисертаційна робота ГУЛЮК Надії Олегівни «Організаційно-методичні засади адаптивного фізичного виховання дітей 5-6 років із затримкою мовленнєвого розвитку» є завершеним самостійним дослідженням, має наукову новизну, практичну та теоретичну значущість, відповідає вимогам МОН України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження вимог до оформлення

дисертації (із змінами, внесеними згідно з Наказом Міністерства освіти і науки № 759 від 31.05.2019 р.) і «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії (Постанова Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44, зі змінами), а її автор ГУЛЮК Надія Олегівна заслуговує присудження ступеня доктора філософії в галузі знань 01 Освіта / Педагогіка за спеціальністю 017 Фізична культура і спорт.

Рецензент:

доцент кафедри
оздоровчо-рекреаційної рухової активності
Національного університету
фізичного виховання і спорту України
к. фіз. вих., доцент

Наталія КОВАЛЬОВА